

JOHN SEARLE ȘI MODURI DE ÎNȚELEGERE A LUMII SOCIALE

Adrian PĂCURAR

Cum funcționează lumea socială și, mai ales, cum o putem înțelege cu ajutorul diverselor forme de reprezentare conceptuală? Și, ulterior, ce consecințe decurg din aceste forme de reprezentare conceptuală atât pentru sociologie, dar și pentru alte științe conexe? Dintre formele posibile de construcție conceptuală în științele sociale, în general cea reprezentată de o abordare fenomenologică este probabil cea mai puțin cunoscută publicului larg. În articolul de față vom încerca o scurtă prezentare a acestei orientări și mai ales a impactului pe care această orientare l-a avut asupra conceptualizării în științele sociale.

John Searle și naturalismul biologic

Unul dintre scopurile eforturilor acestui autor a fost și acela de a explica și înțelege modul în care se constituie conceptualizarea în științele sociale. Pe un plan mai larg, scopul fundamental l-a reprezentat încercarea de a elabora un set de explicații satisfăcătoare privitor la felul în care ia naștere o *ontologie socială*. Dar, spune Searle, în această tentativă temerară trebuie să pornim de la premisa că orice ontologie, nu numai cele din zona științelor sociale, nu este în definitiv nimic altceva decât *un produs al minții umane*. Prin urmare, a încerca să explicăm cum se naște o construcție conceptuală de tip ontologic trebuie mai întâi să știm câte ceva despre modul în care funcționează mintea umană. Iar caracteristica definitorie a funcționării minții umane o reprezintă *intenționalitatea tuturor actelor psihice, adică faptul că, întotdeauna, orice act psihic are un obiect*.

În cazul particular al ontologiilor sociale intenționalitatea joacă un rol fundamental în sensul că orice conceptualizare a oricărui tip de fapt social nu este posibilă decât prin *limbaj* iar limbajul la rândul său, în dimensiunea referențială mai ales, este determinat în profunzime de *intenționalitatea actelor psihice în general*. Prin urmare, limbajul determinat intențional decupează conceptual părți din realitatea socială pe care ulterior le integrează în construcții teoretice mai ample numite „ontologii”. Lucrurile sunt ceva mai complicate decât această prezentare dar ceea ce trebuie reținut este că limbajul însuși, în diversele lui forme de

manifestare și întotdeauna determinat intențional, *instituie* realitatea socială ca atare. Astfel, lumea socială este, potrivit lui John Searle și simplificând mult lucrurile în contextul acestui articol de popularizare a științei, este efectul conștiinței intenționale a ființei umane, efect conceptualizat și cunoscut prin limbaj. *Orice instituție socială, orice fapt social sau orice act social nu sunt posibile în afara unei conștiințe intenționale care își traduce ulterior intenționalitatea prin diverse acte de limbaj.* Sindicatele, băncile, guvernele, categoriile sociale sau acțiunile sociale nu sunt posibile decât prin intenționalitatea exprimată prin limbaj a ființei umane. Nu putem, de exemplu, recunoaște un „sindicat” ca atare decât asumând o stare intențională dublată de un limbaj specific care să permită *recunoașterea colectivă* a acestei forme particulare de existență socială. Însă cum explicăm intenționalitatea, existența ei ca atare? Aici Searle oferă un răspuns de tip naturalist în sensul că, spune autorul, intenționalitatea este o dimensiune a conștiinței, a creierului uman, o funcție neuropsihică determinată biologic. Însă acest model neurobiologic de înțelegere a intenționalității nu este lipsit de dificultăți.

Probleme conceptuale ale naturalismului biologic

Naturalismul biologic susținut de Searle permite răspunsuri care se plasează în cadrul unei epistemologii de tip tradițional, o epistemologie care acceptă întrebări și răspunsuri de tip substanțialist. De pildă, la întrebări cum sunt „ce este conștiința?” sau „ce este intenționalitatea?” modelul conceptual searlian permite răspunsuri substanțialiste. Astfel, intenționalitatea este o *caracteristică neurobiologică*, conștiința o formă de manifestare a creierului ș.a.m.d. Problema cu acest tip de abordare este că lasă neîntemeiat însuși cadrul conceptual care poate furniza răspunsuri de tip substanțialist. Astfel, dacă Searle acceptă că intenționalitatea este o formă de existență a structurii neurobiologice a creierului uman atunci ce este aceasta și, mai ales, cum am putea spera să obținem un răspuns la această întrebare fără să utilizăm însăși structura pe care trebuie să o explicăm și despre care trebuie să credem că poate fi tradusă conceptual în termeni substanțialisti? Altfel spus, dacă intenționalitatea este un „ce” atunci cum explic „ce”-ul altfel decât într-un cadru substanțialist și, atenție, fără să naufragiez în regresul la infinit? Orice definiție substanțialistă despre ceva nu reprezintă decât un produs al intenționalității dar odată ce acest produs a fost obținut devine logic greșit să te folosești de el pentru a explica substanțialist însăși intenționalitatea care l-a produs! Prin urmare a spune că intenționalitatea este o caracteristică a structurii neurobiologice a creierului

uman nu explică deloc ce este intenționalitatea ci doar traduce o manifestare ca atare a intenționalității adică a ceea ce trebuie de fapt explicat!

O altă limitare a naturalismul biologic searlian ar fi aceea că orice ontologie s-ar reduce în ultimă instanță la forme de biologie ca să spunem așa. Ontologia socială ar fi doar o proiecție a echipamentului nostru biologic dat. Ceea ce iarăși conduce la probleme reprezentabile exclusiv în cadrul conceptual schițat mai sus! *Funcția metodologică* a intenționalității în cazul lui Searle s-ar reduce la rolul acesteia de *fundament determinabil biologic și neuropsihic* pentru orice tip de construcție conceptuală umană. Indiferent cât de detaliate sunt analizele lui asupra intenționalității, cum el însuși o spune:

„... credințele, dorințele și formele sofisticate ale proceselor gândirii sunt mai complexe și mai detașate de stimularea cerebrală imediată (...) Dar chiar și acestea sunt cauzate de procese cerebrale și realizate în cadrul sistemului cerebral”¹.

Prin urmare, transpare din nou modelul *pozitivist* de interpretare a unei realități de tip fenomenologic. În cadrul acestei poziții conceptuale mintea umană însăși devine, înainte de orice, o realitate cognoscibilă pozitivist în sens larg. Iar dacă lucrurile stau așa atunci ontologia socială la John Searle trebuie cu necesitate să nu fie nimic altceva decât o formă de „știință” radical diferită, *inclusiv în conținut*, de tot ceea ce a construit Occidentul în materie de teorii despre existență de-a lungul întregii sale istorii.

Ca ultime observații aici putem aminti faptul că, din punctul nostru de vedere, eforturile searliene de construcție a unei ontologii sociale cu ajutorul intenționalității și al metodei fenomenologice în general reprezintă un model care nu depășește cadre epistemologice de tip tradițional. Produsul, respectiv ontologia generată în acest fel, conține în subsidiar fundamente științifice asumate de paradigma contemporană a epistemologiei și filosofiei științei, fundamente care nu doar că nu pot fi întemeiate în termenii metafizicii occidentale tradiționale dar și care, dincolo de un anumit punct, *devin complet neinteligibile*. Aceste observații sunt decisive întrucât prin ele proiectul searlian este plasat strict în cadrul unei paradigme moderne de reprezentare a demersului științific în general, o paradigmă care, iată, vorbește inclusiv despre intenționalitate în termenii unor științe particulare cum sunt neurobiologia sau chimia creierului în sens larg.

În măsura în care orice ontologie, potrivit modelului searlian, nu reprezintă decât produsul minții iar mintea umană însăși este reprezentată prin instrumente științifice „pozitive” ontologia astfel născută nu poate căpăta la rândul ei alt statut decât acela al unei

forme, oricât de specială ar fi aceasta, de „știință” pozitivă. Problema din punctul nostru de vedere este aceea că acest model de înțelegere nu permite înțelegerea științelor ce explică mintea umană altfel decât într-un cadru reduționist, „pozitiv”. În acest fel cercul vicios devine inevitabil și întreaga construcție riscă să se prăbușească, așa zicând, sub propria complexitate și contradicție.

---

¹ John Searle, *Mind: A Brief Introduction*, New York, Oxford University Press, 2004, p. 164.

BIBLIOGRAFIE

Searle, John, *Mind: A Brief Introduction*, New York, Oxford University Press, 2004

Searle, John, *Intentionality. An Essay in the Philosophy of Mind*, Cambridge University Press, 1983

Searle, John, *Making the social world: The Structure of Human Civilization*, Oxford University Press, 2010

Searle, John, *The Construction of Social Reality*, New York: Free Press, 1995

Searle, John, *The Mystery of Consciousness*, New York Review of Books, 1997

John Searle and the Problem of Social Ontology

(Abstract)

This study is about the so called “social ontology” from John Searle’s theoretical efforts. This is a very brief presentation designed to communicate and disseminate science to the general public. In a brief manner we show the main conceptual line of John Searle’s theoretical approach upon some conceptual issue from the epistemology of social sciences in general. We also indicate the limits of Searle’s biological naturalism by underlying the need of o further conceptual developments.

Cuvinte cheie: intenționalitate, ontologie, ontologie socială, fenomenologie, naturalism biologic.

Articol de popularizare și diseminare a științei publicat sub egida Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași și a Universității de Vest din Timișoara. Finanțarea a fost asigurată în cadrul Programului Operațional Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013 în cadrul proiectului **„Rețea transnațională de management integrat al cercetării post-doctorale în domeniul Comunicarea Științei. Construcție instituțională (Școală post-doctorală) și program de burse (CommScie)”**.

Numărul de identificare al contractului: POSDRU/89/1.5/S/63663

Beneficiar: Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Partener: Universitatea de Vest din Timișoara